

Sisyphus of Christus

Aan het slot van zijn nieuwe boek 'Domweg gelukkig' geeft Willem Maarten Dekker de lezer in een kleine dertig pagina's nog 'Tien tips voor een beter leven'. Tip 1: Bedenk dat alles vruchteloos is. Hoe geprononceerd hij graag formuleert, hij doet het niet om zijn lezers de gordijnen in te jagen, maar om een slagader in zijn theologie bloot te leggen, blijkt in een interview.



Dekker stond al langer op het Areopagus-lijstje met predikanten die we voor Company of Preachers willen spreken. De presentatie van zijn *'theologische en filosofische verkenning over het streven naar geluk'* is een goede aanleiding. Hij toont zich in *'Domweg gelukkig'* een onafhankelijk denker, een erudiet theoloog en begaafd stilist. 2021 heeft nog wat maanden te gaan, maar wat ons betreft misstaat dit boek niet op de longlist voor het beste theologische boek van het jaar.

We ontmoeten Willem Maarten op de eerste maandagochtend in juli in 'zijn' kerk, de Morgenster, in Waddinxveen. Een dag eerder heeft hij op het grote grasveld vóór het gebouw een openluchtdienst geleid. Voor het eerst mocht iedereen die wilde weer komen. 'In de coronatijd ben ik de gemeente een beetje kwijtgeraakt', vertelt hij. De livestream-diensten vielen niet mee, al dat 'praten tegen de camera'. 'Om de vrucht van je eigen preken te peilen vind ik sowieso lastig, ook in 'gewone' tijden. Prediking is één van de mooiste en moeilijkste dingen van het predikantschap. Ik doe het omdat ik ertoe geroepen ben, maar ik kan niet eenvoudig aangeven wat de gemeenteopbouwende kracht ervan is.'

Doorgaans beleeft hij meer aan het schrijven dan het uitspreken van een preek. 'Ik ben niet iemand die allerlei blokkades moet overwinnen, op weg naar de zondag. Mits er voldoende rust is, in mijn omgeving en in mijn hoofd, borrelt de inhoud vaak zo op. Soms hoef ik dan ook maar heel weinig te lezen. Het is een creatief proces dat zich moeilijk onder woorden laat brengen; ik zou ook niet weten hoe je het anderen zou moeten leren. Heeft het zin? Komt het over? Dat zijn ingewikkelde vragen. Ik heb het altijd moeilijk gevonden om *tegelijk* oog te hebben voor de verbinding met de gemeente en met dat wat je aan het zeggen bent. Om in de gaten te hebben wat hoorders eraan beleven, vergt een andere concentratie.'

Ken je momenten waarop 'het Woord gebeurt', waarop de gemeente, jij als prediker en het Woord als het ware samenvallen? Of is dat te hoge taal?

'Soms ja, in de dienst, bij het zingen van een lied. Vaker daarna, in de consistorie, of in gesprekken doordeweeks als iemand vertelt wat de verkondiging hem of haar heeft gedaan. Deze week hoorde ik het van iemand buiten ons dorp, die af en toe via internet een dienst had bijgewoond. Dat ervaar ik dan als een verrassing.'

Zit je persoonlijke geestelijke voeding veel meer in het voorbereidingsproces, dan op zondag?
'Ja! (Lachend:) Ik hoef mijn preek niet per se te houden. Als ik zelf geraakt ben...'

Is dat noodzakelijk, geraakt zijn?

Ja, idealiter wel. Toen ze Jan Muis, mijn promotor, eens vroegen naar zijn mooiste bijbeltekst, zei hij: “Dat is altijd de laatste tekst waar ik over gepreek heb”. Dat herken ik. We zijn nu de gemeente bezig met de Galatenbrief, na een tijdje kris-kras door de Bijbel te hebben gepreek. Zo’n brief valt als het ware helemaal open – ook voor de gemeente. Prachtig, om dat te merken.’

Je schreef een boek over het streven naar geluk – een actueel thema, ook voor tijdgenoten. Lukt het je ook om je in preken tot hen te verhouden, zeg maar ‘random’ Waddinxveners? Of is dat een idée-fixe?

‘Ik heb een tijd gehad dat ik veel preekte voor de mensen die er niet waren. Dat doen veel predikanten. Ze staan zelf in de seculiere cultuur, terwijl hun gemeenteleden daar veel minder in opgaan. Dan ga je spreken tegen mensen die er niet zijn. Dat doe ik minder dan voorheen, want het is niet zinvol. Misschien heb ik geaccepteerd dat ze er niet zijn. Een behoorlijk deel van de gemeente komt uit de beschermde reformatorische wereld. Daar ben ik in de loop der tijd ook anders naar gaan kijken. Ik ben blij dat de Driestar er is, met zijn beschermende functie. Het directe gesprek met tijdgenoten zoek ik wel op andere manieren. Bijvoorbeeld via een column in het huis-aan-huisblad. Ik schrijf daarin niet direct over het geloof, maar de lezers weten wel dat ik dominee ben.’

Een van zijn recente bijdragen ging over [‘de collectieve neurose die vakantie heet’](#), vertelt hij. ‘In Mastenbroek (zijn eerste gemeente, red.) woonden boeren die één week per jaar met vakantie gingen. Toch had ik niet de indruk dat ze ongelukkig waren. Hier in de wijk gaat bijna iedereen standaard drie keer per jaar. Jongeren gaan voor een weekend naar Barcelona. In plaats van de vraag: ‘Waar ga je heen?’ zouden we moeten vragen: ‘Waarom ga je weg?’ In een column kan ik dat meer op scherp zetten dan op de kansel. Je merkt aan je mailbox dan dat lezers boos worden. “Wie ben jij om dat zo te stellen? Dit hebben we verdiend!”

Zo’n column is mijn manier van missionair werk, om als predikant present te zijn in de samenleving. Dat zou ik wel méér willen; dagelijks niet-gelovigen ontmoeten. Dominees kennen hen alleen uit boeken; daar moeten we mee oppassen – want je kunt je tijdgenoot daarmee ook construeren. Ze zitten ook in de kerk. Kerkgangers verschillen in sommige opzichten niet zo bar veel van hun dorpsgenoten; al zijn er gradaties in de mate waarin ze zich van hun ‘seculier-zijn’ bewust zijn.

Wij doen in ons hedonisme niet voor de wereld onder. Alleen zeggen wij af en toe ‘Dank u wel, Here God (zoals een gemeentelid tijdens de [boekpresentatie](#) zei). De kerk staat in een wijk met hoofdzakelijk blanke, hoogopgeleide, rijke, westerse mensen. Maatschappelijk gezien zijn ze succesvol. Een hersenbloeding of de geboorte van een gehandicapt kind kan je een stok tussen de spaken steken. Maar gezinnen waarin dat niet gebeurt, kunnen zo opgaan in hun bubbel.’

Wat betekent het evangelie in die context?

‘Ook iets van confrontatie. En als het lijden nog niet in je eigen leven gekomen is, open dan je ogen voor het lijden van je buurman. Als er nog geen schuldbewustzijn bij jou is gekomen, waar is dan het besef van ellende?’

Dat weerspiegelt zich in je preken?

‘De trits van de Heidelbergse Catechismus, ellende-verlossing-dankbaarheid, ben ik steeds meer als een echte volgorde gaan zien. De ellende moet ook gepredikt worden, in een hedonistische cultuur, waarin mensen toch een zekere zelfvoldaanheid kunnen hebben. Het boek ‘Domweg gelukkig’ had ik in Mastenbroek niet kunnen schrijven, ook niet vanuit die context. Je schrijft juist over dingen die er niet meer zijn of die aan het verdwijnen zijn. In dat dorp waren verhoudingsgewijs meer mensen ‘domweg gelukkig’. In mijn huidige context speelt het ‘streven naar geluk’ een prominentere rol. Maar ik denk ook dat mijn biografie en mijn leeftijd daarin meespeelt.’

Qua geluk?

‘Ja – dat zoeken....(Grinnikt:) In je *midlife* ga je òf een motor kopen òf een boek over “Domweg gelukkig” schrijven. Het is ook een boek voor mezelf. Van Luther is weleens gezegd dat hij altijd over de rechtvaardiging sprak omdat hij er niet in geloofde. De katholieken hadden het nooit over de rechtvaardiging omdat ze er uit leefden. Daar zit een kern van waarheid in. Ik spreek ook vaak over het leven uit de rechtvaardiging, terwijl ik het zelf moeilijk vind om dat te doen.’

Wat gebeurt er qua Godsgeloof bij reformatorische mensen die gepakt worden door deze seculiere tijd? Hoe voltrekt zich dat proces? Raak je dan je schuldbesef kwijt? Duw je je ellende weg uit je leven en daardoor het zicht op God?

‘Luther zegt ergens: het woord ‘God’ is iets wat je te binnen schiet als je het zelf niet meer redt. Kijk naar de mannen, aan het begin van het boekje Jona. Er steekt een storm op en ze gaan bidden. Luther doet daar niet smalend over. Hij zegt: God is een hulp – je roept Hem aan in de nood.

In het leven van ons, westerlingen, kan iets van zelfgenoegzaamheid intreden – en het is al ingetreden. Sommigen proberen dat te redden door God alleen maar te verbinden met positieve ervaringen, maar dan raak je Hem juist kwijt, denk ik.’

Waarom?

‘Omdat God dan uiteindelijk niet meer de redder is, maar veeleer de bevestiger, de stimulans van iets wat er al is. Onze *hulp* is in de Naam van de Here. De Bijbel beschrijft het hele bestaan als iets waarin we God en de naaste nodig hebben. De mens heeft een hulp nodig, een medemens (Gen. 2) en God. Wij proberen onze samenleving zo in te richten – en daar zijn we heel goed in – dat die hulp structureel overbodig wordt. Op die manier raken we God en de ander kwijt en eindigen we in de eenzaamheid. Dat is een thema in de moderne literatuur, van Houellebecq en anderen. Het blijft nodig dat God een *tegenkracht* in ons leven is, die ‘stop’ of ‘nee’ zegt.

Aan het begin van de coronatijd heb ik de pandemie niet zomaar een ‘straf van God’ genoemd, maar heb ik wel het woord ‘stopteken’ gebruikt. God zegt nu ‘stop’ tegen ons. Tot

hier en niet verder. Hij is een grens, waaraan je je stoot. De vitaliteit beleven we veel meer als iets wat uit onszelf komt.'

De spannende vraag is of prediking, missionaire prediking ook, deze tegenkracht kan benoemen. Of blijft dat zonder resonantie? Je zoekt verbinding en tegelijk wil je je gehoor tegenspreken.'

'Ingewikkeld ja. Ook daarom heb je naast de prediking pastoraat en geloofsonderwijs nodig. Met catechisanten, tieners, is het al helemaal moeilijk om een kritisch tegengeluid te communiceren. Maar in preken net zo. Mensen moeten zich eerst *hechten* aan God, ook biografisch. Als je niet gehecht bent aan God, loop je weg bij zijn tegenspraak. En je moet leren om zo over de nood te spreken dat mensen erkennen: het klopt. Hij onthult iets. De Egyptenaren kenden het gebruik om tijdens hun orgies, als de feestvreugde het hoogtepunt bereikte, een menselijk skelet te laten binnendragen. Als herinnering aan hun sterfelijkheid. Ze werden dan herinnerd aan iets wat ze herkenden. Het was geen binnenvliegende ufo, geen *unidentified flying object*, maar hun eigen sterfelijkheid die ze onder ogen zagen.

Zo'n opmerking over het 'stopteken' van God kwam wel over, merkte ik. In het blad In de Waagschaal heb ik onlangs een discussie gevoerd over de linker- en rechterhand van God. Hij heeft niet alleen een rechterhand van het heil, maar ook een linkerhand, van zijn onbegrijpelijke daden. Ik merkte hoe moeilijk het gesprek daarover te voeren is, in de breedte van kerk en theologie. Het verschilt dus nogal in welke context je communiceert. Hoewel er ook in mijn gemeente mensen geneigd zijn de coronacrisis puur binnenwereldlijk te verklaren. Het was toch gewoon een virus uit China? Ook orthodoxe mensen lijken al bijna niet meer te begrijpen dat je dat niet ontkent, óók als je zegt dat God er de hand in had. Alsof God alleen miraculeuze, onverklaarbare dingen doet. De theologie heeft altijd gezegd dat gebeurtenissen zowel natuurwetenschappelijk te verklaren zijn, en tegelijk doet God ze. God doet niet alleen maar wonderen. Hij doet ook 'gewone' dingen. Hij geeft ons de levensadem.'

We komen op die splijtende eerste tip: Besef dat alles vruchteloos is. Ellende, schuld, vruchteloosheid – beschouw je als noodzakelijke factoren in de wording van geloof. Tegelijk is het nogal boud gesproken: alles vruchteloos.... Hoe communiceer je dat met – bijvoorbeeld - iemand in de jeugdzorg die ervoor vecht om een kind toekomst te geven?

'Voor dat kind kan die inzet een wereld van verschil maken. Waar het mij om gaat is dat de ethiek van Jezus een ethiek van de naaste is. Hij had geen idealen à la 'alle armoede de wereld uit' of 'stop kinderverkrachting'. Het is geen toeval dat Jezus wel een blinde genas als Hij hem op zijn weg ontmoette en de blinde tot zijn naaste werd, maar dat Hij nooit een stichting Bartiméüs opgericht heeft om blindheid de wereld uit te helpen.

Als Jezus iemand tegenkwam, deed Hij het maximale. Dat deden de apostelen ook. 'Zilver of goud heb ik niet, maar wat ik heb, dat geef ik u'. Dat zou ik iemand in de jeugdzorg ook voorhouden. Geef wat je hebt. Voor een kind maakt dat een wereld van verschil. Maar het christendom is geen godsdienst die dan vervolgens zegt: we gaan een plan maken om in een volgende generatie alle armoede en kindermishandeling uit te bannen. Dat is, bijbels gesproken, een mooie, vrome toren van Babel. Je kunt ook op een idealistische manier 'als God' proberen te zijn. Dat idealisme zit diep verankerd in onze westerse samenleving.

Daar keer ik me tegen.

Verder denk ik dat het bijbels / reformatorisch is om te stellen dat wij het goede niet doen om er iets mee te bereiken. We doen het, omdat het het goede is en omdat dat van ons gevraagd wordt. Zelfs al had zich nooit iemand bekeerd op de prediking van Paulus, dan nog had hij zijn zendingsreizen gemaakt, want, zegt hij ergens, 'de noodzaak is mij opgelegd'. Als predikant werk ik ook primair vanuit mijn roeping. Het loslaten van de focus op resultaat geeft een beter zicht op waarom we dingen doen die we doen. De Bijbel schetst toch ook niet een perspectief waarin de zaken langzamerhand naar het einde toe steeds beter zullen worden?'

Je noemt 'Besef dat alles vruchteloos is' als eerste in een rijtje van tien tips voor een beter leven.

'Dat hangt samen met de tweede tip: 'Zoek God'. Er is geen ander anker, tegenover de vruchteloosheid. Kijk hoe het goede in deze wereld vroeg of laat kapotgaat; er moet toch gerechtigheid zijn?'

Maar misken je zo niet het werk van de Geest, door de vruchteloosheid te beklemtonen? H.W. de Knijff schreef eens dat wat zich in de geschiedenis in Europa heeft voltrokken – aan arbeidsomstandigheden, gehandicaptenzorg, etc. - ook een spoor van de Geest is. Zeg je hem dat na?

'Dat valt op punten niet te ontkennen. Maar het blijft momentaan. Ik onderschrijf dat het werk van de Heilige Geest niet alleen in geloof en bekering zit, maar ook in dagelijks heil, psychisch heil...

Ook in de cultuur?

'Daarin ben ik dan ambivalent. Neem de verzorgingsstaat... De ethiek van Jezus is die van de persoonlijke ontmoeting. Op het moment dat de overheid taken overneemt, ontnem je burgers de persoonlijke ontmoeting, die is in elk geval niet meer noodzakelijk. De verzorgingsstaat heeft er voor gezorgd dat we niet meer elkaars helper hoeven te zijn, want de overheid zorgt voor ons samen. Als mensen een gehandicapt kind krijgen is het veel beter als ze dat in de kring van de familie en burens oplossen, dan wanneer er een pgb komt van de staat. Daar ben ik van overtuigd. Het is een noodoplossing. Demente bejaarden zouden niet in een instelling moeten zitten, die de overheid betaalt. Dat is allemaal een ander spoor dan de nieuwtestamentische ethiek.'

Daarbij denk je dan wel heel optimistisch over gezinnen, families en buurten...

'Ik wil maar zeggen dat er een keerzijde zit aan de goede ontwikkelingen in Europa. Ze hebben versterkend gewerkt in de richting van het individualisme en de welvaart.'

De betonrot zit er altijd in, hoe goed het ook is...

'Ja, accepteer dus maar dat je leven geen vrucht draagt. Je kinderen zullen bepaalde fouten niet meer maken; ze zullen weer andere fouten maken. Datzelfde zie je op het niveau van de samenleving. Wij maken bepaalde fouten niet meer, die mensen vroeger nog wel begingen. Wij maken weer andere.'

Ander chapter: Het predikantschap vraagt een zekere distantie van je. Je bent tijdgenoot en criticus. Hoe ga je om met de eenzaamheid die dat onvermijdelijk met zich meebrengt?

‘Dat is een steeds groter thema geworden voor mij. Ik ervaar dat als een ingewikkelde kant van het predikantschap. Laatst las ik een interview met een cabaretier. Dat is ook iemand die altijd alleen staat. Hij zet mensen in een hoek, maar op zo’n manier dat ze er toch om kunnen lachen. Zijn grappen bevestigen: ik ben niet zoals jullie. Intussen staat hij altijd alleen. Die geïnterviewde cabaretier stopte met zijn werk, hij wilde weer gewoon de buurman zijn. Dat herken ik steeds meer.

Om een preek te kunnen houden, moet ik de gemeenschap als het ware verlaten, en tegenover de gemeenteleden gaan staan. Dat vind ik moeilijker dan voorheen. Ik wil er eigenlijk gewoon bij horen; zodat ik – bij wijze van spreken - ook mag komen als er iemand jarig is. Ik wil niet degene zijn die hun een kritische spiegel voorhoudt of die ze überhaupt iets voorhoudt – dat doen zij elkaar ook niet. Het heeft iets moois, dat ik hen iets kan zeggen, wat anderen niet kunnen zeggen, en zullen zeggen. Maar het is soms ook naar.’

Die eenzaamheid kennen we ook uit verhalen van andere predikanten. En die is groter naarmate de geestelijke wereld van de predikant en die van de gemeenteleden verder uit elkaar liggen.

‘Op geloofsinhoudelijk niveau is die eenzaamheid hier niet zo groot. De kloof zit hier meer tussen het geloof en het geleefde leven. Op het niveau van ‘wie is God?’ ‘wat staat er in de Bijbel’ vinden we elkaar in hoge mate.’

Is de eenzaamheid niet gewoon eigen aan het ambt? De vraag lijkt vooral: hoe kun je die levensgang zo inrichten dat ze draaglijk wordt? Of zeg je: het is all-in the game, die heb je te dragen?

‘Dat zou ik vroeger meer gezegd hebben. Maar dat zeg je dan op het moment dat je het aankunt. Die tips aan het eind van het boek zijn eigenlijk de samenvatting van ‘hoe Willem Maarten probeert te leven’.

Collega Udo Doedens pleitte onlangs terecht voor de vorming van een soort *Pfarrernotbund*. Maar het bleef bij een proefballonnetje. Areopagus doet het zijne op dit terrein en de landelijke kerk, met de werkgemeenschappen. We komen uit een tijd met de luxe, waarin die ondersteuning van predikanten niet nodig was. Kerkenraden en gemeenteleden kunnen op dit punt van betekenis zijn, maar ik denk dat we als collega’s er meer in moeten investeren, want het wordt alleen maar moeilijker denk ik. De kerk wordt ook kleiner. Maar een belemmering lijkt me de erfenis van de grote theologische verdeeldheid, die de vervreemding tussen collega’s in de hand werkt. We hebben elkaar verketterd en gemeden.’

Kun je je voorstellen dat je nog eens op een werkplek terechtkomt, buiten de comfortzone van een kerkelijke gemeente. Een context waarin je meer geactiveerd wordt om in gesprek te gaan met tijdgenoten?

‘Dat kan ik me goed voorstellen; sluit het zeker niet uit. Ik werd hier uitgenodigd om lid te worden van de *Rotary*. We hebben een jong gezin, dus wekelijks een avond komen mee-eten was een obstakel. Maar ik ben wel wezen kennismaken en toen raakte ik in gesprek met een man die graag ‘naast de dominee’ wilde zitten. Hij was gestopt met geloven en deed een serieuze poging om mij in vijf minuten atheïst te maken. Op zo’n moment komt de evangelist in mij boven en denk ik: ik zal je even laten merken dat het zo eenvoudig niet gaat. Maar ik hou wel van zulke ontmoetingen.

Ik kom ook weleens bij de *Tafel van twaalf*, met ds. Ruben van Zwieten, op de Zuidas. Met twaalf mensen – veelal agnosten - lezen en bespreken we dan bijbelgedeelten. Die mensen gaan niet bekeerd naar huis. Maar als ze daarna het geloof wat serieuzer nemen, vind ik dat geweldig.'

Kees van Ekris

Koos van Noppen

Domweg gelukkig – een handvol citaten:

'Wij moeten Sisyphus beschouwen als een volstrekte idioot. Een wijze zou zich laten verpletteren door de rollende steen.'

'Als wij verantwoordelijk worden voor ons eigen geluk, zorgen we uiteindelijk alleen maar voor de toename van schaamte en schuld; daarmee creëren we juist ongeluk.'

'Seks met een speeltje is net zoiets als alleen uit eten; al is het in een Michelin-restaurant, het blijft toch een beetje treurig. Het liefdesspel met de geliefde daarentegen maakt altijd gelukkig, net als een maaltijd die je deel, al is het een eenvoudig maal.'

'Wie zegt dat het ware geluk wél in het ondermaanse te vinden is, die kan eigenlijk niet religieus zijn.'

'Wij moeten onze hedonistische cultuur niet zomaar verwerpen, maar elkaar helpen genot, geluk en aardse zaligheid niet te vermengen en ook niet te scheiden, maar kritisch met elkaar te verbinden.'

'De Gewone Catechismus kiest niet voor troost maar voor geluk (...). Niet voor niets eindigt ze met de zin: Als Christus terugkomt is ons geluk volkomen. Geluk heeft dus altijd te maken met de toekomst. En daarom kun je er geen rust in vinden.'

'Wie zijn bestaan kan beleven als een door God gerechtvaardigd bestaan, kan de jacht naar geluk loslaten.'

'Christen kun je niet zijn, je kunt het alleen steeds opnieuw worden.'

'Wij kunnen niet zelf gelukkig zijn; we kunnen het alleen domweg, zomaar, totaal en zonder nadenken tóch 'zijn' als gerechtvaardigden, als voor eeuwig beminden.'